

tická pevnosť, slobodné Slovensko a Československá republika. Vojenské umenie Vás a Vašich hrdinských vojsk pri premáhaní prírodných prekážok a urputnosti nepriateľa stáva sa vzorom pri budovaní československej armády, v ktorej slovenský ľud chce nasledovať príklady Vašej slávnej armády, a po jej boku prispieť k úplnému víťazstvu nad nepriateľom. Spoločne preliata krv národov Sovietskeho sväzu a Československa pečatuje navždy spojenectvo oboch štátov. Prijmite najsrdečnejší prejav vďaka Vašej osobe i II. ukrajinskej armáde za slávnú účasť, ktorú ste mali na tomto diele.

Slovenská národná rada.
K. Šmidke.

ASNR Bratislava. Košice 1945, čj. 1251/45. Koncept.

[240]

1945, koniec dubna. Buchenwald. — Úvodní prohlášení osvobozených československých politických vězňů k rozmnoženému Košickému vládnímu programu, který byl v táboře rozšířen.¹

Předkládáme našim soudruhům

Program čsl. vlády.

Tento program není dílo náhody — je to dílo vzniklé z dlouhé diskuse mezi představiteli různých směrů v čsl. politickém životě. Za tímto programem stojí čsl. národní fronta, jejíž vytvoření je výsledek především iniciativní činnosti naší strany.

nístru národní obrany generálovi L. Svobodovi. V telegramu určeném prezidentu republiky Benešovi stojí mimo jiné:

„Slovenský národ ani za časov najväčšieho fašistického útlaku nezradil vernosť Republike a svojim slávnym povstaním smyl so seba škvrnu fašizmu a dobyl si právo na politickú rovnoprávnosť s ostatnými slobodomilovnými národmi sveta, jasne prejavil vôľu znovu založiť a navždy udržať spoločný štát Čechov a Slovákov. Dohodou medzi dočasnou vládou Československej republiky a Slovenskou národnou radou, na ktorej ste mali takú záslužnú účasť, postavené sú pevné základy spolupráce Čechov a Slovákov v ich spoločnom štáte... V tejto, pre slovenský národ takej významnej chvíli, vyhlasujeme slávnostne, že ako bolo Slovensko pilierom obnoveného Československa v prvých chvíľach, tak ním bude i v dobách mieru i za každých okolností.“ (ASNR Bratislava. Košice 1945, čj. 1250/45.)

¹ Nacistickým koncentračným táborom v Buchenwaldu prešlo 7783 českých a slovenských väzňů. Významnou úlohu, zejména ke konci války, sehrála v táboře mezinárodní ilegální vězeňská organizace, založená německými antifasisty, s níž spolupracovali i uvězněni funkcionáři KSČ.

Komunisté se již krátce po příchodu do tábora v r. 1939 rozhodli vytvořit ilegální organizaci. Zvolili vedení, jehož členy se stali Emil Hršel, Květoslav Innemann, Josef Tesla, Jindřich Veselý a později také František Mráz a Josef Ullrich. Hlavním úkolem organizace bylo: ochrana soudruhů i ostatních antifasistů před terorem SS, organizování masově politické práce a kulturní činnosti, ochrana před špiclovstvím a později k tomu přibýlo organizování sabotážní činnosti ve zbrojních závodech, kam byli vězňové nasazováni na práci.

Přestože dodržování pravidel konspirace vyžadovalo velkou opatrnost ve styku s ostatními politickými vězni, nezůstali komunisté sektářsky uzavřeni jen mezi sebe, ale snažili se ovlivňovat ostatní spoluvězně. 15. března 1944 se z iniciativy komunistů sešli představitelé komunistů, sociálních demokratů a národních socialistů. Na této schůzce bylo dohodnuto vytvořit v táboře výbor bloku tří socialistických stran, do kterého byli zvoleni Emil Hršel (předseda — za KSČ), František Tymeš (soc. dem.) a Dr. Alois Neumann (nár. soc.).

Během tří měsíců se však ukázalo, že základna, kterou představuje Blok, je příliš úzká a proto v létě 1944 — též pod vlivem rozhlasového vysílání z Moskvy, které se podařilo vězňům různým způsobem poslouchat — bylo rozhodnuto tuto základnu rozšířit. Byla vytvořena široká národní fronta, jejímž orgánem se stal Čs. národní výbor, jemuž byly podřízeny krajské národní výbory, které podchycovaly české a slovenské vězně z jednotlivých bývalých volebních krajů.

O práci českých komunistů v koncentračném táboře Buchenwaldu napsal brzy po osvobození 4. května 1945 E. Hršel Kl. Gottwaldovi: „Ihned po příchodu do koncentračního tábora ustavili jsme stranickou organizaci. Navázali jsme spojení s německými soudruhy, později i se soudruhy jiných národností (Francouzi, Rusové, Jugo-

Je nutno připomenouti, že i my zde, v táboře, jsme se již před rokem zabývali stejnými otázkami a v celku jsme přišli k téměř závěrům.

S tímto vládním programem půjdeme domů. Uveřejněním tohoto programu není ještě tento program splněn — vzpomeňte jen na Washingtonskou deklaraci² z roku 1918. Byl to též vážný politický program, a co z něho bylo splněno? Dnes je ovšem situace jiná: Máme vyzrálou Komunistickou stranu, jsme zúčastněni ve všech orgánech státní moci se shora — máme tudíž moc, kterou dělnická třída v roce 1918 v takové míře neměla. Naším úkolem je tuto moc podepřít ještě mocí pracujících mas zdola. Politický život bude mít v nové republice nové formy. Jednou z těchto forem jsou Národní výbory, volené všemi občany od 18 let. Z těchto Národních výborů musíme vytvořit skutečnou lidovládu — demokracii nového typu. My, bývalí vězňové koncentračních táborů, budeme mít určitě značný vliv. Tento vliv musíme využít pro splnění vládního programu až do poslední tečky.

Ve všech otázkách, které se týkaly a týkají boje proti fašismu, měla naše strana jasné stanovisko, které se později, po diskusích, stalo stanoviskem všech českých a slovenských protifašistů. Tak tomu bude i dnes. Postaráme se o to, aby splnění vládního programu bylo věcí všech českých a slovenských protifašistů. Všichni komunisté musí být vyzbrojeni znalostí tohoto programu, aby mohli všude iniciativně vystupovat při jeho realizaci. Musíme počítat s tím, že při splňování tohoto programu budou se různé zbytky naší reakce pokoušet o jeho ředění. Komunisté musí být v takovém okamžiku připraveni s Národními výbory a v nich udeřit naši reakci přes prsty. V tomto směru je nutno poukázat na příklad Francie, kde se

slávci, Poláci, Belgičané, Španělé, Italové). A tak vznikla zde organizace mezinárodní, která usměrňovala politický život tábora, vedla boj proti reakci a bránila všemi prostředky naše soudruhy a aktivní antifašisty před zvůlí SS a jejich pomahačů. Na téměř mezinárodním základě byla organizována mezinárodní revoluční vojenská organizace, která se v kritických dobách velmi osvědčila.

Později vytvořen byl z iniciativy naší strany Čsl. Národní výbor na základě široké národní antifašistické fronty, který téměř rok pracoval v ilegality a po osvobození tábora byl zvolen co legální a vedoucí orgán všech Čechoslováků v táboře Buchenwald:

Členy jeho jsou: Dr. Neuman, čes. socialista, České Budějovice, posl. Tymeš, soc. dem., Brno, Dr. Polanský, lidovec, Praha, Vojtěch Holeček, býv. red. Nár. listů, Praha, posl. Dr. Dufek, býv. člen agr. strany, Emil Hršel, KSČ, Praha.

Byl jsem zvolen předsedou tohoto Národního výboru. Nyní byli kooptováni do něho ještě: Josef Frank, býv. náš funkč. Včely, Praha, Beran Václav, čes. socialista, Čes. Budějovice, Dr. Viest, za Slováky (bratr gen. Viesta), který je současně předsedou Slovenského národního výboru. Vytvořeny byly i odbočky Národního výboru podle krajů. Téměř všechny nejdůležitější kraje mají své krajské odbočky Národního výboru.

Naše organizace strany čítá nyní 658 členů strany, kteří již doma byli členy strany, a 350 kandidátů strany, vězňů, kteří spolupracují s námi, o jejichž definitivním členství může být rozhodnuto až po návratu domů. Podrobnosti o naší činnosti podáme příslušným orgánům strany po našem návratu domů. Ujistiti Tě mohu, že naši hoši s velikou radostí sledovali činnost strany doma i v zahraničí — pokud jsme o ní dostávali zprávy — a že zůstali věrni straně. Jsme připraveni dobře plnit úkoly, jež nám tato nyní ukládá... Hlavní naší starostí nyní jest, abychom zde dlouho zbytečně neseděli a abychom co nejdříve mohli plnit své stranické povinnosti a vše co nám přikazují výzvy čsl. vlády. Z celkového počtu 3500 čsl. příslušníků je nejméně 2000 lidí, kteří by s nadšením a skvěle mohli plnit to, co jest nutné s hlediska boje proti fašismu, obrany národního majetku, zneškodnění nepřátel Republiky a podobně...“ (AÚD KSČ Praha, Klement Gottwald, ÚPV 1945, kart. čís. 1).

Díky neohroženému postoji Mezinárodního ilegálního výboru se v dubnu 1945 podařilo zabránit masové evakuaci tábora a zachránit životy řadě vězňů, zejména politických předáků, kteří měli být ještě v posledních dnech povraždění. 11. 4. 1945 se ozbrojení vězňové zmocnili tábora a osvobodili jej těsně před příchodem americké armády. (Blíže viz též vzpomínky K. Innemanna, J. Tesly a E. Hršela, otištěné v publikaci „Buchenwald varuje“, Praha 1962, str. 342—355, 355—357 a 449—453.)

² Washingtonská deklarace — či t. zv. „Prohlášení čs. nezávislosti“ — byla vydána T. G. Masarykem 18. 10. 1918 v USA. Byla vlastně jakýmsi programem uspořádání nového státu. Pod vlivem revolučního hnutí lidu doma i Velké říjnové socialistické revoluce v Rusku obsahovala i řadu pokrokových požadavků. Na př. slibovala zaručit lidu co nejširší demokratická práva a svobody, odluku církve od státu, zabezpečit právo národnostních menšin a vyřešit národnostní otázku. Proklamovala též vyvlastnění velkostatků, zrušení šlechtických výsad a slibovala přijetí takové ústavy, která by „znamenala třídní zákonodárství“.

reakce skutečně pokouší o nedodržování ujednání, učiněných v době podzemního boje proti německému fašismu. Francouzský případ nám musí být výstrahou!

Máme jednu výhodu — nejlepší přítel našeho národa, náš osvoboditel: Sovětský svaz je naším sousedem. O jeho přátelství opřen bude mít český a slovenský lid vždy sílu znemožnit snahy reakce. Komunisté musí být naplněni jeho duchem. To bude největší zárukou jeho splnění.

AÚD KSČ Praha. 1945/909. Cykl. leták.

[241]

1945, 1. květen. Moskva. — Hlášení českého vysílače „Za národní osvobození“ o vyvrcholení boje českého lidu proti okupantům.

Čeští lidé! Občané republiky!

Náš národ vstoupil do velikého zápasu za svobodu. Ve všech krajích byly zahájeny smělé bojové akce. Jejich cílem je, aby v součinnosti s osvoboditelským pochodem ruských vojsk na naší půdě a spolu s obkličujícími pohyby amerických vojsk podél našich šumavských hranic byly naše země co nejdříve vyčištěny od německých okupantů a uchráněny hitlerovského pustošení a plundrování.

Ozbrojené síly naší domácí fronty útočí na Němce a odzbrojují v mnoha místech německé posádky.¹ Mobilisace do partyzánských oddílů a národních čet úspěšně pokračuje. Každý český muž je povinen se zařadit do bojových národních oddílů.

Dělnictvo v mnoha místech zastavuje práci a ochromuje německou válečnou výrobu a dopravu. Čeští železničáři se připojují k národnímu zápasu. Státní a veřejní zaměstnanci ve smyslu výzvy čsl. vlády vypovídají poslušnost Němcům a protektorátní vládě a podřizují se národním výborům. Rolníci zastavují dodávky potravin Němcům. Náš lid manifestuje rozhodně svou vůli žít svobodně v samostatné Československé republice.

Ruská vojska a po jejich boku také čsl. vojska zahájila novou ofensivu na naší půdě, osvobodila v předvečer 1. máje Moravskou Ostravu a Žilinu a postupují po osvobození Brna na Střední Moravě. Bratrská Rudá armáda drtí německé hordy také u nás a přináší nám svobodu, nový život, vzkříšení Československé republiky a obnovení tisíciletých historických hranic našich zemí.

¹ Koncem dubna a v prvních dnech května 1945 došlo v několika oblastech Čech a Moravy, zvláště na Přerovsku a v severovýchodních Čechách, k lidovým protifašistickým vystoupením a vzniklo dokonce i několik místních povstání. Při přípravě a provedení povstání sehrály většinou významnou roli partyzánské jednotky.

O povstání v Semilech, Lomnici a Nové Pace 3. května 1945 poslala jičínská služebna mladoboleslavského gestapa do Prahy následující telegram (uvádíme jej v českém překladu): „Během odpoledne obsadilo ozbrojené obyvatelstvo a partyzáni místa Lomnici, Semily a Novou Paku, zabrali různé německé služebny a postavili protipancéřové a silniční překážky. V Nové Pace bylo odzbrojeno německé četnictvo a Volkssturm a jsou v rukou povstalců. Také jinak byly zjištěny ozbrojené osoby u silničních překážek, které střílely na úderný oddíl Wehrmachtu. Přitom jeden mrtvý. Rovněž byly ostřelovány povolané četnické hlídky, přitom byl zraněn do ramene jeden četnický zaměstnanec. Protože zdejší síly nestačí k potlačení, neboť bojiště leží v horách a v lesnaté krajině, prosíme o vyslání posil, motorizovaných jednotek. K odstranění silničních překážek bude třeba těžkých zbraní. Jeden pancéřový vůz, zdejší služebnou nasazený jako pozorovatel, byl povstalcí zadržen a zajat. Český řidič byl odzbrojen a poslán zpět do Jičína. Dva úředníci zdejšího oddělení jsou toho času nevěstni. Podle sdělení řidiče se jim prý mělo podařit skrýt se v Nové Pace.“

Stanice Jičín. Podepsán Lehner — SS Sturmabführer

Dodatek: Stanice Mladá Boleslav. Ihned jsem vyrozuměl vojsko a německou policii mého obvodu, nařídil jsem obklíčení okresu Jičín, jakož i zvýšenou bojovou pohotovost v mém služebním obvodu.“ (AÚD KSČ Praha, 1946/198.) Základní údaje o nejdůležitějších místních povstáních a protifašistických vystoupeních z této doby viz Kroniku událostí.